

тя корупції у сфері освіти та охорони здоров'я є проблеми з розумінням корупції населенням. Так, близько 60% опитаних адекватно розуміють корупцію, яка передбачена чинним законодавством, тоді як 20% бачать корупцію там, де згідно із законом вона відсутня. Корумпованими вважаються і ті інститути громадянського суспільства, які традиційно вважаються найбільш ефективними у протидії корупції — це засоби масової інформації і третій сектор. Населення і самі журналісти визнають, що ЗМІ в Україні є непрозорими та заангажованими, залежними від власників, журналісти доволі часто публікують замовні матеріали. Громадські організації також піддаються певним корупційним ризикам — створюються з певною метою або під конкретний проект, залежні від політичних партій та/або донорів чи створюються державними органами, «грішать» «відкатами» у відносинах із донорами, ведуть діяльність, яка не передбачена статутними документами, та не здійснюють ту, що передбачена статутом.

І. В. Головка, кандидат політичних наук

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЛІБЕРАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ У ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ СУСПІЛЬСТВАХ

Процес демократизації, що розпочався у XIX ст. у країнах Західної Європи та Північної Америки, у XX ст. має тенденцію до глобального виміру. Більш динамічно демократичні процеси розвивалися після Другої світової війни та наприкінці 80-х — на початку 90-х рр. XX ст. Останній період пов'язаний із радикальними політичними змінами в державах Південної й Центрально-Східної Європи та колишньому СРСР. Стрімкий крах комуністичних режимів на межі 1980–1990-х рр. викликав «демократичну ейфорію», яскравим проявом чого стало проголошення універсалізації західної ліберальної демократії як «остаточної форми правління».

Кінець XX ст. позначився введенням у політичну науку нової теоретичної парадигми «хвиль демократизації», в контексті якої проводиться оцінка демократизаційних процесів країн, що стали на шлях демократичного розвитку. Предметом розгляду багатьох дослідників стала проблема порівняння демократичних транзитів посткомуністичних держав та інших — у минулому авторитарних — країн. При аналізі демократизаційних перетворень у посткомуністичних державах дослідниками виявлено низку специфічних факторів, що детермінують своєрідність демократичних трансформацій та відрізняють їх перебіг від демократичних перетворень в інших країнах:

– «подвійний перехід» — це головна особливість для посткомуністичних країн, яка полягає в синхронному поєднанні завдань демократизації та ринкового реформування економіки;

– відмінність фаз модернізаційних процесів: якщо раніше більшість демократичних переходів збігалася з початковими стадіями індустріального розвитку, то в посткомуністичних державах демократизаційні процеси починаються вже після проходження фази індустріалізації;

– у посткомуністичних країнах спостерігається синхронність процесів демократизації та «національного відродження»;

– система громадянського суспільства посткомуністичних держав недорозвинута, у неї відсутній досвід демократичного розвитку;

– геополітичний порядок світу наразі на стадії кардинального переформування, що накладає свій відбиток на перебіг «третьої хвилі» демократизації.

Два основні етапи демократичного переходу — лібералізація та демократизація — вирізняються змістом трансформаційних процесів, що є домінуючими на кожному з них. Водночас ці процеси тісно взаємопов'язані та взаємозумовлені. Тому лібералізацію та демократизацію можна розглядати як два взаємопов'язані аспекти переходу до демократії, без завершення яких не може утвердитися повноцінний, консолідований ліберально-демократичний режим. Лінійна модель переходів до ліберальної демократії передбачає, що вихідною позицією транзитивного процесу є певний недемократичний режим (автократія), а його кінцевою позицією — ліберальна демократія. Зазначимо, що більшість комуністичних країн не пройшли через етап лібералізації, в них лібералізація відбувалася вже після падіння комуністичних режимів паралельно з розбудовою нового політичного механізму. Крім того, було відсутнє поле громадянського суспільства, що створювало труднощі для становлення демократичних інститутів. У тих країнах, де комуністичні режими були повалені під тиском «знизу», ліберальна демократизація відбувається більш успішно, ніж там, де перетворення започаткувала стара еліта.

Таким чином, фаза лібералізації є своєрідним стартовим етапом у напрямі демократичних змін. Вона розпочинається кризою легітимності авторитарного чи тоталітарного режиму та кризою ідентичності всередині правлячих еліт, яка зазвичай закінчується їх розколом. Водночас змінюється баланс сил між правлячими групами та опозицією на користь другої, в результаті чого підвищується рівень свободи у суспільстві.